

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

**на тему: ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ
МЕХАНІЗМІВ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ МОЛОДІ ПРО ЖИТТЄВИЙ
УСПІХ**

Виконала: студентка IV курсу,
групи 6.0530-2
спеціальності: 053 Психологія
освітньої програми: Психологія
Кармазіна Аліна Сергіївна
Науковий керівник: Васильченко О.І.,
к. пед. н., ст.викладач кафедри
іноземних мов
професійного спрямування,
Рецензент: Іванова Л.С., к.філос.н.,
доцент кафедри психології та психології
освітньої діяльності

Запоріжжя

2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра психології
Рівень вищої освіти бакалаврський
Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

к.психол.н., доцент. Н.О. Губа

« ____ » _____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Кармазіній Аліні Сергіївні

Тема роботи Особливості соціально-психологічних механізмів формування уявлень молоді про життєвий успіх

керівник роботи Васильченко О.І. доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування, кандидат педагогічних наук

науковий консультант: Васильченко О.І. доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування, кандидат педагогічних наук

затверджені наказом ЗНУ від «05» 02 2024 року № 235—с

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи аналіз психолого—педагогічної літератури.

4. Зміст розрахунково—пояснювальної записки: проаналізувати дослідження уявлення молоді про успіх, взаємодія цілого ряду факторів, включаючи освіту, мотивацію, сімейне оточення та зовнішні умови.

5. Перелік графічного матеріалу: 3 таблиць, 3 малюнків

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання Видав	Завдання Прийняв
Вступ	Васильченко О.І., ст. викладач		
Розділ 1	Васильченко О.І., ст. викладач		
Розділ 2	Васильченко О.І., ст. викладач		
Розділ 3	Васильченко О.І., ст. викладач		
Висновки	Васильченко О.І., ст. викладач		

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	лютий 2024 р.	Виконано
2	Робота над вступом	березень 2024 р.	Виконано
3	Робота над першим розділом	березень 2024 р.	Виконано
4	Робота над другим розділом	квітень—травень 2024 р.	Виконано
5	Робота над третім розділом	травень 2024 р.	Виконано
6	Написання висновків	червень 2024 р.	Виконано
7	Передзахист	червень 2024 р.	Виконано
8	Нормоконтроль	червень 2024 р.	Виконано

Студент _____ Кармазіна А.С.

Керівник роботи _____ Васильченко О.І.

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Іванова Л.С.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота бакалавра: 45 сторінок, 3 малюнків, 3 таблиць, 17 джерел.

Об'єкт дослідження: Соціально-психологічні механізми формування уявлень молоді про життєвий успіх.

Предмет дослідження: Особливості процесу формування уявлень про життєвий успіх у молоді та його вплив на соціально-психологічні показники молоді.

Мета дослідження: Поглиблено проаналізувати соціально-психологічні механізми формування уявлень молоді про життєвий успіх.

Гіпотеза дослідження: припускається, що уявлення молоді про життєвий успіх формуються внаслідок впливу соціально-психологічних механізмів, включаючи соціальні порівняння, вплив оточення та особистий життєвий досвід.

Методи дослідження:

- кількісний аналіз - проведення інтерв'ю та анкетування молодих людей з метою збору статистичних даних щодо їхнього сприйняття успіху;
- якісний аналіз - опитування та фокус-групи для глибшого розуміння особистого досвіду та впливу соціального середовища.

Наукова новизна: дослідження поєднує соціальну та психологічну перспективи для більш повного розуміння явища формування уявлень про успіх молоді.

Результати дослідження можуть бути використанні у вдосконалення психологічних аспектів освітнього процесу, що допоможе студентам краще розуміти свої цілі та досягати їх.

УСПІХ, МОЛОДЬ, ФОРМУВАННЯ, СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ, МЕХАНІЗМИ, УЯВЛЕННЯ МОЛОДІ, ЖИТТЄВИЙ УСПІХ.

SUMMARY

Karmazina A. S. Object of research: Social and psychological mechanisms of formation of youth's ideas about life success.

Subject of research: Features of the process of forming young people's ideas about life success in young people and its impact on the socio-psychological indicators of young people.

The purpose of the study: To analyse in-depth the socio-psychological mechanisms of formation of youth's ideas about life success.

The research hypothesis: it is assumed that young people's ideas of life success are formed as a result of the influence of socio-psychological mechanisms, including social comparisons, environmental influences and personal life experiences.

Research methods:

- quantitative analysis - interviews and questionnaires with young people to collect statistical data on their perception of success;
- qualitative analysis - surveys and focus groups to gain a deeper understanding of personal experience and the impact of the social environment.

Scientific novelty: the study combines social and psychological perspectives to better understand the phenomenon of forming ideas about youth success.

The results of the study can be used to improve the psychological aspects of the educational process, which will help students better understand their goals and achieve them.

SUCCESS, YOUTH, FORMATION, SOCIO-PSYCHOLOGICAL, MECHANISMS, YOUTH PERCEPTIONS, LIFE SUCCESS.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ЖИТТЕВОГО УСПІХУ.....	9
1.1 Поняття життєвого успіху в сучасній соціальній психології.....	9
1.2 Визначення успіху для кожної людини.....	10
1.3 Поняття життєвого успіху у історичному контексті.....	12
1.4 Поняття життєвого успіху у культурному контексті.....	13
1.5 Теорії мотивації успіху.....	14
1.6 Теорії особистісного розвитку.....	16
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ЖИТТЄВИЙ УСПІХ.....	18
2.1 Соціально-психологічні механізми формування уявлень про життєвий успіх.....	18
2.2 Вплив соціального середовища на формування уявлень про успіх.....	21
2.3 Вплив соціалізації на формування уявлень про успіх.....	24
2.4 Роль соціальних груп і референтних груп у формуванні сприйняття успіху.....	26
РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ЖИТТЄВОГО УСПІХУ	28
3.1 Психологічні особливості молодіжного віку.....	28
3.2. Вплив освіти та професійної орієнтації.....	30
3.3 Вплив сучасних технологій та цифрового середовища.....	32
РОЗДІЛ 4. СОЦІАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	33
4.1 Механізми соціального порівняння.....	33
4.2 Опис методів та інструментів дослідження.....	35
4.3 Дослідження за критерієм Краскела-Уоллеса.....	39
ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	44

ВСТУП

У сучасному світі концепт успіху став невід'ємною частиною нашого повсякденного життя, особливо для молодого покоління, яке стоїть на порозі самостійного життя та професійної кар'єри. Успіх у житті залежить не лише від матеріальних досягнень, а й від особистого задоволення, самореалізації та соціального статусу. Однак процес формування уявлень про цей успіх у молоді має свої специфічні особливості та впливи, які варто розглядати з точки зору соціальної психології.

У дослідженій дипломній роботі показано, яким чином соціально-психологічні механізми впливають на формування уявлень про життєвий успіх у молодіжному середовищі. Ми розглянемо ключові аспекти цього процесу через вивчення уявлень про успіх у контексті сучасної соціальної психології, а також вплив на них соціального середовища, яке формує ці уявлення. Емпіричне дослідження, спрямоване на аналіз уявлень молоді про життєвий успіх та виявлення основних чинників, які на нього впливають.

Дана робота спрямована на розуміння та виявлення закономірностей становлення уявлень про успіх у молоді, що є важливим кроком у підвищенні ефективності роботи з цією категорією населення та розробці соціально-психологічних підходів до підтримки їх особистісного розвитку.

Актуальність теми: У сучасному світі перед молодими людьми постають безпрецедентні виклики та можливості, які передбачають не лише професійну підготовку, а й уміння ефективно навчатися, вирішувати проблеми та досягати успіху в усіх сферах життєдіяльності. Проблема формування уявлень молоді про життєвий успіх набуває особливого значення в умовах стрімких соціально-економічних трансформацій та розвитку інформаційних технологій. Осмислення цього процесу дозволить розробити ефективні соціально-психологічні програми та стратегії підтримки молоді в досягненні успіху та самореалізації.

Мета: Поглиблено проаналізувати соціально-психологічні механізми формування уявлень молоді про життєвий успіх.

У цій роботі будуть поставлені такі завдання:

- розглянути теоретичні аспекти поняття життєвого успіху та соціально-психологічні підходи до його розуміння;
- провести аналіз впливу соціального середовища на процес формування уявлень про життєвий успіх у молодіжному середовищі;
- провести емпіричне дослідження з метою виявлення основних уявлень молоді про поняття життєвого успіху та чинників, що на нього впливають;
- зробити висновки та розробити практичні рекомендації на основі отриманих результатів.

Об'єкт дослідження: соціально-психологічні механізми формування уявлень молоді про життєвий успіх.

Предмет дослідження: особливості процесу формування уявлень про життєвий успіх у молоді та його вплив на соціально-психологічні показники молоді.

Методологічна основа дослідження проводитиметься на межі соціальної психології та соціології з використанням декількох методологічних підходів:

- кількісний аналіз - проведення інтерв'ю та анкетування молодих людей з метою збору статистичних даних щодо їхнього сприйняття успіху;
- якісний аналіз - опитування та фокус-групи для глибшого розуміння особистого досвіду та впливу соціального середовища.

Ця методологічна основа забезпечить всебічне та глибоке розуміння процесу формування уявлень молоді про життєвий успіх.

РОЗДІЛ 1

ПОНЯТТЯ ЖИТТЕВОГО УСПІХУ

1.1 Поняття життєвого успіху в сучасній соціальній психології

У сучасній соціальній психології концепція життєвого успіху розглядається як складний і багатогранний феномен, що передбачає не лише матеріальні досягнення, але й широкий перелік аспектів особистісної задоволеності, самореалізації та соціальної інтеграції. Він є предметом інтенсивного вивчення в контексті сучасної соціальної психології, оскільки має велике значення для розуміння та підтримки особистісного розвитку в умовах сучасного світу [3].

Життєвий успіх є суб'єктивним поняттям, що детермінується індивідуальними цінностями, цілями та очікуваннями кожної людини. Він може бути досягнутий у професійній сфері, задоволеністю роботою, здоров'ям, стосунками з близькими людьми. Успіх може змінюватися з часом і віддзеркалювати індивідуальний розвиток та еволюцію, оскільки він визначається конкретними життєвими обставинами, в яких опиняється людина.

Поняття успішності також тісно пов'язане з соціальним контекстом, в якому живе людина. Соціальні стандарти, культурні та історичні чинники впливають на те, як люди усвідомлюють та оцінюють свої досягнення. Успіх може бути визначений у співвідношенні з соціальними очікуваннями і стандартами, а також через зіставлення з іншими людьми.

Крім того, успіх часто стосується не лише індивідуальних досягнень, а й стосунків з іншими людьми. Деякі люди вважають, що успіх - це досягнення визнання і підтримки з боку однолітків, тоді як інші зосереджуються на внутрішній самореалізації та особистісному зростанні.

Важливими складовими успіху для багатьох людей можуть бути досягнення в різних сферах життя, але важливо зазначити, що вони є лише частиною широкого спектру чинників, які визначають життєвий успіх. Окрім зовнішнього досягнення, внутрішні фактори, такі як особистісний ріст, задоволеність своєю діяльністю, близькі стосунки та здоров'я, також відіграють важливу роль у визначенні успіху для окремої людини.

Важливо також враховувати індивідуальність кожної людини та її унікальний шлях до успіху. Те, що може бути ключовим для однієї людини, може бути менш важливим для іншої, і навпаки. Тому важливо підтримувати різноманітність уявлень про успіх і сприяти тому, щоб люди знаходили свій власний шлях до успіху та особистого розвитку.

Необхідно зазначити, що врахування індивідуальних характеристик особистості, її унікальний шлях до успіху також повинен братися до уваги під час розгляду питання щодо формування уявлень про життєвий успіх. Те, що може бути ключовим для однієї людини, може бути менш важливим для іншої, і навпаки.

Таким чином, підтримка різноманітних уявлень особистості щодо успіху і сприяння пошуку свого власного шляху до успіху є особливо важливим для процесу формування уявлень про життєвий успіх.

1.2 Визначення успіху для кожної людини

Успіх у житті - одне з найскладніших і багатогранних понять, яке залежить від культури, суспільства, особистих цінностей та амбіцій. Відсутність єдиного визначення створює унікальність кожної інтерпретації.

Матеріальні досягнення

Одним із найпоширеніших вимірів успіху є матеріальний аспект. У багатьох суспільствах успіх часто асоціюється з фінансовою стабільністю, високим доходом, престижною роботою, власністю та іншими фінансовими благами. Володіння такими речами може створити відчуття безпеки та

впевненості в майбутньому. Однак важливо зазначити, що матеріальні блага самі по собі не гарантують щастя. Історії багатьох відомих людей, які страждали від депресії або відчували себе нещасними, підтверджують, що не завжди гроші призводять до внутрішнього відчуття задоволеності.

Професійний розвиток є ключовим елементом життєвого успіху. Це поняття включає в себе зростання і вдосконалення в різних сферах життя, таких як кар'єра, освіта, навички, таланти та інші. Чимало людей знаходять успіх у безперервному навчанні та самовдосконаленні. Важливо мати цілі і прагнути до їх досягнення, оскільки це стимулює розвиток і мотивує рухатися вперед.

Одним з елементів особистісного розвитку є духовний ріст. Для деяких людей внутрішня гармонія, медитація, релігійні практики або просто глибоке розуміння свого «я» є важливими елементами успіху. Вони допомагають знайти баланс у житті, зменшити стрес і підвищити рівень задоволеності.

Соціальні відносини та контакти відіграють важливу роль у визначенні життєвого успіху. Людина, яка має надійних друзів, люблячу сім'ю та сприятливе оточення, часто вважає себе успішною, навіть якщо вона не досягла значного матеріального успіху. Соціальні взаємозв'язки забезпечують емоційну підтримку, допомагають долати труднощі та розділити радощі життя.

Дослідження показують, що наявність міцних соціальних зв'язків позитивно впливає на фізичне та психічне здоров'я. Люди, які мають близьких друзів і родичів, живуть довше і мають кращу якість життя. Це підтверджує важливість соціального аспекту в концепції життєвого успіху [8].

Щастя і душевна гармонія - це, мабуть, найбільш суб'єктивні і водночас найважливіші критерії успіху. Успіх не буває повним без відчуття задоволеності життям і внутрішнього спокою. Кожна особистість визначає щастя по-своєму: для одних це може бути професійне визнання, для інших -

сімейне благополуччя, а для третіх - можливість мандрувати та відкривати для себе нові горизонти.

Важливо зазначити, що стан щастя не завжди пов'язаний із зовнішніми обставинами. Це стан душі, який безпосередньо залежить від внутрішнього настрою, світогляду та вміння цінувати момент. Люди, які вміють знаходити радість у маленьких речах і бути вдячними за те, що мають, часто відчують себе успішними і задоволеними своїм життям.

Справжній життєвий успіх, мабуть, полягає в умінні знаходити рівновагу між різними аспектами свого життя. Матеріальні досягнення, особистий розвиток, соціальні зв'язки і внутрішня гармонія - все це взаємопов'язано і впливає одне на одного. Нездатність відшукати цей баланс може призвести до вигорання, стресу або відчуття порожнечі, навіть якщо людина ззовні виглядає успішною.

Успіх - це не статичне явище, а динамічний процес, який змінюється впродовж життя. Те, що вважалося успіхом в юності, може виглядати зовсім інакше в дорослому віці. Люди розвиваються, змінюються їхні життєві пріоритети та цінності. Головне - бути в гармонії з собою, розуміти свої справжні бажання і цілі та мати сміливість слідувати їм, навіть якщо це суперечить загальноприйнятим уявленням про успіх.

1.3 Поняття життєвого успіху у історичному контексті

Поняття життєвого успіху розвивалося протягом історії під впливом соціальних, економічних та політичних змін. У стародавні часи успіх часто асоціювався з фізичною силою, військовими досягненнями та міццю. Наприклад, у Стародавній Греції та Римі вважали успішними тих, хто досяг високого соціального статусу завдяки військовим перемогам і політичному впливу.

У Середньовіччі поняття успіху було тісно пов'язане з релігійними цінностями. Служіння Богу і життя відповідно до релігійних канонів

вважалося досягненням. Вплив церкви був настільки сильним, що часто духовний успіх перевищував важливість матеріального багатства.

З розвитком епохи Відродження поняття успіху почало змінюватися. Інтелектуальні досягнення, наукові відкриття, мистецькі здобутки стали важливими аспектами успіху. Люди прагнули особистісного розвитку та творчої реалізації, що було значним відходом від середньовічних релігійних цінностей.

В індустріальну епоху успіх став визначатися за економічними критеріями. Матеріальний статок, підприємництво та фінансові здобутки стали головними ознаками успіху. Такі підприємці, як Ендрю Карнегі та Джон Рокфеллер, стали своєрідними символами нової ери успіху, де багатство та підприємницька ініціатива були головними показниками.

1.4 Поняття життєвого успіху у культурному контексті

Культура має суттєвий вплив на сприйняття життєвого успіху. Різні культури мають свої власні унікальні показники та цінності, які визначають, що таке успіх.

У західних культурах, особливо в США та Європі, успіх часто асоціюється з індивідуалізмом та особистими досягненнями. Люди прагнуть до успіху через самореалізацію, кар'єрний ріст, фінансову незалежність та особисту свободу. У цьому суспільстві високо цінуються інновації, підприємництво та впевненість у власних силах.

На противагу цьому, у багатьох культурах сходу, таких як японська чи китайська, успіх тісно пов'язаний з колективізмом і взаєморозумінням. Успіх вимірюється не лише індивідуальними досягненнями, але й особистим внеском у добробут сім'ї та суспільства. Повага до старших, дотримання сімейних традицій і соціальна гармонія відіграють важливу роль у формуванні уявлень про успіх.

У мусульманських культурах успіх часто визначається через призму релігії та духовних цінностей. Важливим аспектом успіху є відданість релігійним ритуалам, моральним принципам і побожне життя. Внесок у суспільне благо і допомога нужденним також вважаються важливими складовими успіху [1].

В африканських культурах, особливо в країнах з традиційним суспільством, успіх розглядається через призму соціальних відносин і спільноти. Успіх вимірюється вмінням підтримувати і зміцнювати зв'язки з родиною, племенем і громадою. Важливими елементами є духовна гармонія, підтримка колективних традицій і збереження культурної спадщини.

Глобалізація та розвиток технологій суттєво вплинули на поняття успіху в сучасному світі. Інтернет та соціальні мережі допомогли розповсюдити західні цінності, такі як індивідуалізм, підприємливість та фінансова незалежність, у різних куточках світу. Молоді люди з різних культур все частіше прагнуть досягти успіху через кар'єру, новаторство та самореалізацію.

Водночас, у глобалізованому світі відбувається взаємозбагачення культур, що призводить до появи нової, гібридної концепції успіху. Люди поєднують елементи різних культур, щоб створити свої унікальні моделі успіху, які включають як матеріальні, так і духовні аспекти.

1.5 Теорії мотивації успіху

Теорії мотивації вивчають внутрішні та зовнішні фактори, які спонукають людей досягати успіху в житті. Основними теоріями є наступні:

У 1943 році психолог Абрахам Маслоу, досліджуючи фактори, що впливають на поведінку, розділив їх на п'ять категорій і вибудував у певну ієрархію. В основі цієї ієрархії - найпростіші потреби (їжа, вода, житло), а на чолі - вищі особистісні потреби (визнання, самовираження). Коли потреби

найнижчого рівня хоча б частково задоволені, людина починає переходити до задоволення потреб іншого і не обов'язково наступного рівня ієрархії.

Все, що необхідно для забезпечення життєдіяльності - їжа, одяг, житло - об'єднано в перелік фізіологічних потреб. Перш ніж людина зможе переслідувати будь-яку іншу мету, вона має задовольнити ці базові потреби. У контексті «золотого мільярда» більшість людей, які працюють і отримують зарплату, цілком здатні забезпечити свої фізіологічні потреби, а отже, потреби вищого рівня стають дедалі важливішим мотиваційним фактором. Наприклад, коли людина має достатню кількість предметів першої необхідності, для неї зрозумілим є бажання застрахуватися від можливих втрат. Ця потреба в безпеці та інші подібні до неї можуть бути задоволені достатньо високими заробітними платами, які дозволяють робити заощадження, а також завдяки системам медичного та соціального страхування, пенсійному забезпеченню та програмам гарантування зайнятості [2].

Вище потреби в безпеці, на думку Маслоу, стоїть бажання людей спілкуватися один з одним, любити і бути коханими, а також відчувати почуття приналежності. Дослідження Хоторна показало, що ці соціальні потреби можуть бути важливішими для працівників, ніж фінансові досягнення. Люди також хочуть визнання - їм потрібно відчувати, що їх цінують як невід'ємну частину єдиного цілого. Вони потребують поваги, яка ґрунтується на результатах, досягнутих у конкуренції з іншими. Всі ці бажання тісно пов'язані зі статусом людини, який означає «вагу» або «важливість» особистості в очах інших. Можливість задоволення таких потреб може бути потужним мотиватором.

Абрахам Маслоу висунув ієрархію потреб, що складається з п'яти рівнів: фізіологічні потреби, потреби в безпеці, соціальні потреби, потреби в повазі та потреби в самоактуалізації [2]. Маслоу вважав, що люди прагнуть задовольнити базові потреби, перш ніж переходити до вищих рівнів. Згідно з Маслоу, успіх у житті досягається через задоволення потреб у

самоактуалізації, що включає в себе досягнення особистих цілей і реалізацію свого потенціалу.

Віктор Врум розвинув теорію очікувань, яка стверджує, що мотивація людини залежить від її очікувань щодо майбутнього. Врум виділив три ключові компоненти мотивації: валентність (цінність результату), інструментальність (віра в те, що досягнення цілей призведе до отримання бажаних результатів) та очікуваність (віра в можливість досягти мети). Згідно з цією теорією, успіх у житті досягається тоді, коли люди вірять у свої здібності та цінність кінцевого результату.

Теорія самовизначення наголошує на важливості внутрішньої мотивації для досягнення успіху. Десі та Райан виділили три основні потреби: автономія, компетентність та спорідненість. Вони переконані, що люди досягають успіху, коли вони здатні діяти відповідно до своїх власних внутрішніх цінностей і цілей, відчують себе компетентними у своїх діях і мають хороші стосунки з оточуючими.

1.6 Теорії особистісного розвитку

Теорії особистісного розвитку зосереджуються на процесах і стадіях, через які люди проходять у своєму розвитку, і як це впливає на їхнє досягнення успіху.

Ерік Еріксон запропонував теорію психосоціального розвитку, яка включає вісім стадій, кожна з яких характеризується певною кризою, яку потрібно вирішити для здорового розвитку особистості. Наприклад, стадія молодого дорослого віку зосереджена на розв'язанні кризи інтимності проти ізоляції. Успішне вирішення цієї кризи дозволяє встановлювати близькі взаємини. За Еріксоном, життєвий успіх досягається через послідовне подолання цих криз і розвиток здорових особистісних якостей [9].

Карл Роджерс підкреслював важливість безумовного прийняття, автентичності та емпатії для особистісного зростання та розвитку. Він стверджував, що людина досягає життєвого успіху, коли вона знаходить внутрішню гармонію і живе відповідно до своїх внутрішніх цінностей та цілей.

Альберт Бандура ввів поняття самоефективності — віри у свої здатності досягти успіху в конкретних ситуаціях. Високий рівень самоефективності пов'язаний із життєвим успіхом, оскільки люди з високою самоефективністю схильні ставити перед собою амбітні цілі і наполегливо працювати для їх досягнення [11].

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ЖИТТЄВИЙ УСПІХ

2.1 Соціально-психологічні механізми формування уявлень про життєвий успіх

Соціально-психологічні механізми формування уявлень про життєвий успіх є складними і багатограними. Вони включають в себе різноманітні соціальні, психологічні та культурні аспекти, які взаємодіють і впливають на сприйняття та оцінку успіху.

Одним з ключових механізмів є соціальне порівняння. Люди часто порівнюють свої досягнення з досягненнями інших, особливо з тими, хто є їхніми рівнями або подібними за соціальним статусом. Це порівняння може визначати стандарти успіху та впливати на те, як люди сприймають свої власні досягнення.

Термін «успіх» тут часто тлумачиться як благодать, свобода, любов до життя. Проте «основною дійовою особою», тобто суб'єктом, і тут є людина. Від образу мислення, дій і вчинків людини залежать її сьогодні та завтра. Серед яскравої низки філософів, тут згадаємо лише Мераба Мамардашвілі, який узагальнює філософські підходи і пише про необхідність знайти своє призначення і місце в житті, як запоруку успішного та повноцінного існування. Філософи-езотерики, наприклад, Ошо визначають успішність через усвідомлення повноти та інтенсивності життя, прийняття життя таким як воно є, відчуття власної відповідальності людини за своє життя, сміливості. Микола Реріх писав про успішність, як про здатність і необхідність мріяти і творити. А.Мень (представник християнської філософської доктрини) переконує, що, прийнявши Бога, людина стає вільною від тягарів світу й отримує можливість віднайти у своєму

внутрішньому світі силу, тому сенс життя, а відтак і відчуття успішності він визначав як необхідний «рух людини вгору» (еволюція). Думки представників католицизму щодо успіху в мирському житті акцентують необхідність «брати від життя лише те, що потрібно нам для здійснення мети, для якої ми створені...» (Лойова І.), Ф. Аквінський: «Ми є володарями своїх власних дій, завдяки здатності обирати те чи це...»

Прихильники буддизму розглядають успіх, найбільше досягнення особистості у здатності зосереджуватися на внутрішніх відчуттях, які у свою чергу визначають успішність життя. Ісламісти наголошують на тому, що Аллаг не сприймає людину слухняною та безголосою, він дає свободу вибору людині для прояву активності та реалізації власного призначення. В іудаїзмі має значення людська діяльність, що враховує загальні природні закони. І втручання найвищих сил, що приводить до найбільшого успіху - так би мовити еталонного життя, - має місце тільки тоді, коли людина «заробила» це особливими заслугами в рамках законів релігії. Отже, ми бачимо, що філософські та релігійні поняття успішності безпосередньо пов'язані з духовною працею над своїм внутрішнім світом, а успішність - спершу як стан, а згодом і наслідки в навколишньому світі - є нагородою за еволюцію «правильним» шляхом. Тобто шлях - або засіб руху - є суттєвою детермінантою успішності.

А. Адлер, основоположник індивідуальної психології, зазначав, що людина за своєю природою істота соціальна, прагнення до зверхності над іншими є ключовим напрямком у діяльності суб'єкта, що й приводить його до успіху.

В. Джеймс, провідний представник прагматизму та функціоналізму, окреслив формулу успіху як "самоповагу", помножену на "рівень домагань". Таким чином, за критеріями успіху можна відзначити наявність високої самооцінки та високого рівня домагань [16]. З точки зору психології успіх - це переживання стану радості, задоволення від того, що результат, до якого особистість прагнула, або збігся з її рівнем домагань, або перевершив їх. Так,

з одного боку, успіх є суто індивідуальним переживанням радості, особистісним, суб'єктивним, а з іншого - це суспільна оцінка досягнень особистості, ставлення оточуючих до успіху члена колективу. Однак зв'язок цих сторін органічний тільки в тому разі, коли істотною передумовою досягнення успіху для особистості стає відповідальність, що виявляється в прийнятті й розумінні того, що для неї є індивідуальний успіх, а не відповідність нав'язаному, шаблонному переліку окремих характеристик.

Іншим важливим механізмом є соціалізація. Від самого дитинства люди оточуються соціальними моделями та нормами, які формують їхні уявлення про успіх. Сім'я, школа, рідне середовище, мас-медіа - всі ці чинники впливають на те, як люди розуміють та цінують успіх.

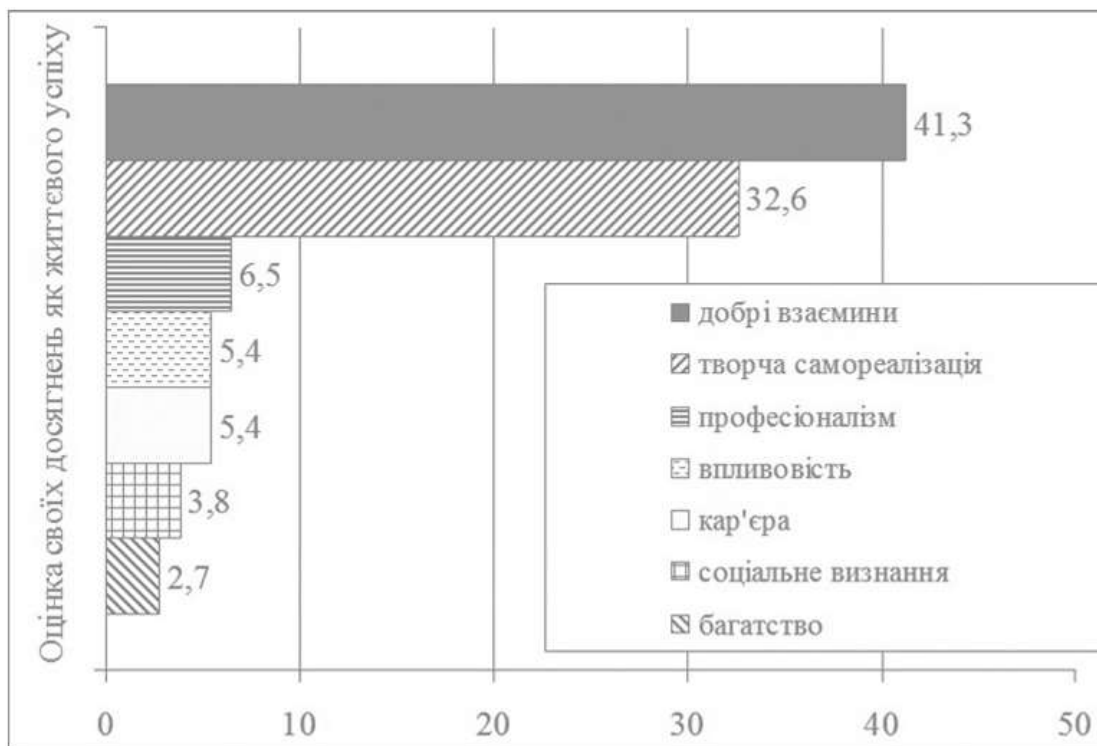

Рис. 2.1 Частота вибору молодими людьми досягнення як життєвого успіху

Психологічні механізми також грають важливу роль. Індивідуальні особливості, такі як самооцінка, впевненість у собі, мотивація та ставлення до ризику, можуть впливати на те, як люди прагнуть досягати успіху та як вони сприймають свої досягнення.

Культурний контекст також має значення. В різних культурах існують різні ідеали та стандарти успіху, які можуть відрізнятися за значенням та акцентуванням на різних аспектах життя, таких як кар'єра, сім'я, спільнота тощо.

Те, з якою частотою молоді люди обирають досягнення як ознаку життєвого успіху, може залежати від культурних, соціальних та індивідуальних чинників. Деякі результати досліджень свідчать, що більшість молодих людей ставлять досягнення в різних сферах життя (наприклад, кар'єрний успіх, особисті стосунки, фінансове забезпечення тощо) в центр своєї концепції успіху (рисунок 1.1).

Це може бути зумовлено культурними стереотипами та соціальними очікуваннями, які підтримують ідею про те, що успіх пов'язаний з досягненнями та фінансовими показниками. Крім того, сучасний світ також характеризується інтенсивним конкурентним оточенням, що може підвищувати цінність звершень у концепції успіху для великої кількості молодих людей.

Однак серед молоді існують й інші підходи до успіху, які не обов'язково зосереджені на досягненнях. Деякі молоді люди можуть надавати більшого значення особистим стосункам, самореалізації, особистісному розвитку та здоров'ю як ключовим компонентам успіху.

Таким чином, частота, з якою досягнення обирається як життєвий успіх серед молодих людей, може бути різною і залежить від індивідуальних переконань, цінностей, соціального контексту та культурних впливів.

2.2 Вплив соціального середовища на формування уявлень про успіх

З метою створення умов, що сприяють формуванню у молоді загальноцивілізаційних цінностей, в країні введено посаду працівників сфери анімації, діяльність яких охоплює такі основні сфери соціально-економічне

середовище (це контакти аніматорів з різними молодіжними об'єднаннями та спілками); - об'єднання, відкриті для населення за місцем проживання: громадські, освітні та культурні центри, молодіжні клуби, будинки молоді, будинки культури, сільські центри, муніципальні відділи у справах молоді, сімейні асоціації тощо; - спеціальні об'єднання для окремих категорій населення: гуртожитки для студентів, молодих робітників, молодих людей, які перебувають у кризовій ситуації, дитячі будинки, клуби та об'єднання великих підприємств тощо.

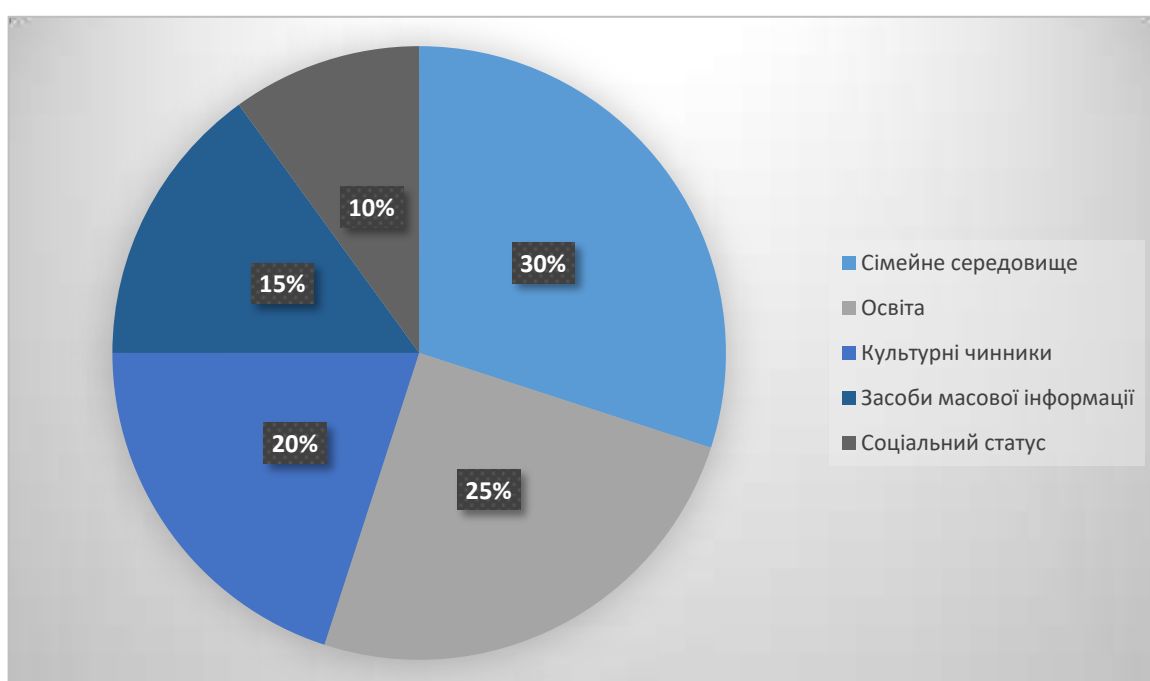

Рис. 2.2 Вплив соціального середовища на формування уявлень про успіх (у відсотках)

Навчальна анімація охоплює практично всі сфери життєдіяльності молоді людини та формує її життєві пріоритети на основі універсальних цивілізаційних цінностей. Вона формує у молоді людини орієнтири до життєвого і професійного становлення, способи їх досягнення, віру у свої сили і здібності, активізує процеси самовдосконалення, формує гуманний стиль людських взаємовідносин.

У Франції поряд з професійними фахівцями суспільство залучає значну кількість добровільних і тимчасових працівників, зокрема велику армію відповідальних працівників профспілок, об'єднань, рухів, спілок, державних

закладів освіти, культури, бібліотек, музеїв, а також працівників таборів, тренери спортивних секцій, керівники колективів художньої самодіяльності, технічних гуртків тощо. Всі вони здійснюють значні зусилля для визнання пріоритету універсальних цивілізаційних цінностей у суспільстві та сприяння їх сприйняттю молоддю.

Згідно із статтею «Наукового вісника Ужгородського національного університету» - У Норвегії з метою поєднання зусиль громади щодо сприяння пріоритету загальноцивілізаційних цінностей у суспільстві в цілому та в молодіжному середовищі зокрема була запроваджена спеціальна посада муніципального молодіжного радника, який проводить різноманітні просвітницькі заняття серед молоді та координує вирішення різних питань, що виникають у соціальному середовищі. Зазвичай це є проблеми, пов'язані з проведенням просвітницьких заходів для молоді через засоби масової інформації, соціально-педагогічною підтримкою діяльності молодіжних об'єднань, наданням допомоги у вирішенні проблем, пов'язаних з вживанням наркотиків, профілактикою агресії та вандалізму в молодіжному середовищі тощо. Муніципальний радник з питань молоді ініціює та залучає молодь до організації різноманітного дозвілля та суспільно корисної діяльності; разом з членами громади молоді люди обладнують приміщення, де займаються музикою, танцями, малюванням, ремонтом мотоциклів та велосипедів, спілкуються, обговорюють актуальні питання за чашкою кави. Муніципалітети в цій країні зазвичай зосереджують у своїх руках більшість соціальних функцій міста.

Результатом такої роботи норвезькі дослідники вважають формування у молоді поваги до закону, зниження рівня вживання алкоголю та наркотиків у її оточенні, більш уважне ставлення до виконання норм і правил людського співжиття, залучення значної кількості молодих людей до волонтерської діяльності, що свідчить про поширення загальноцивілізаційних цінностей у молодіжному середовищі.

У Німеччині, де автор мала можливість пройти стажування, значна увага приділяється питанням формування у молоді цінностей людського життя, милосердя, бажання працювати на благо суспільства, поваги до норм і правил людського співіснування. Координацію та прогнозування діяльності різних соціальних інститутів, спрямованої на формування ціннісних орієнтацій у молоді, здійснює Центральне управління у справах молоді (Jugendamt). Вагомим завданням цього відомства є створення методичних рекомендацій, програм та посібників для педагогів і представників суспільства, які працюють з молодіжною аудиторією. У цьому сенсі значну роль у суспільстві відіграють соціальні педагоги, які практично беруть участь в організаціях, впровадженні та корекції процесів виховання молоді, спрямовуючи та координуючи вплив різних чинників цього процесу, а також допомагаючи осмислити загальноцивілізаційні цінності, визнати їх і трансформувати в систему суспільних відносин.

2.3 Вплив соціалізації на формування уявлень про успіх

Соціалізація — це процес, за допомогою якого індивіди засвоюють цінності, норми, знання та моделі поведінки, необхідні для їх ефективного функціонування в суспільстві. Цей процес значно впливає на формування сприйняття успіху, оскільки через соціалізацію людина дізнається, що вважається успішним у її культурі та спільноті. З раннього дитинства діти вбирають цінності та ставлення своїх батьків, які можуть включати уявлення про те, що таке успіх і як його досягти. Наприклад, у сім'ях, де високо цінуються освіта та професійні досягнення, діти, ймовірно, будуть орієнтовані на успіх у навчанні та кар'єрі. Навпаки, сім'ї, які надають пріоритет міжособистісним стосункам і духовним цінностям, можуть сформувати у своїх дітей уявлення про успіх навколо гармонійних стосунків і внутрішнього миру.

Школи та навчальні заклади є важливими агентами соціалізації, впливаючи на сприйняття успіху через навчальні програми, підходи до навчання та соціальні взаємодії. У школі діти здобувають знання та навички, необхідні для успіху в суспільстві. Вчителі та шкільне середовище відіграють ключову роль у вихованні амбіцій, старанності та самодисципліни. Конкурентне середовище школи, оцінювання, визнання досягнень впливають на формування уявлень про те, що досягнення високих результатів у навчанні є неодмінною складовою успіху.

Вплив однолітків є ще одним важливим фактором соціалізації, який може сильно вплинути на сприйняття успіху. Підлітки та молоді люди часто шукають думки своїх однолітків і через взаємодію з ними формують свої погляди на успіх. Групові норми, моделі поведінки та ідеали, що переважають у середовищі однолітків, можуть або стимулювати, або обмежувати прагнення до досягнення. Наприклад, у групах, які надають пріоритет академічному успіху, учасники прагнуть досягти успіхів у навчанні. І навпаки, у групах, де переважають інші цінності, такі як популярність або спортивні досягнення, сприйняття успіху буде формуватися відповідно до цих пріоритетів.

ЗМІ, зокрема телебачення, Інтернет, соціальні мережі та інші засоби масової комунікації, мають значний вплив на формування уявлень про успіх. ЗМІ служать каналом для поширення прикладів успішної поведінки, образів успішних особистостей та інформації про те, що вважається успішним у сучасному суспільстві. ЗМІ можуть позитивно чи негативно впливати на сприйняття успіху. З одного боку, він може надати надихаючі приклади досягнень і інформацію про те, що вважається успішним у сучасному суспільстві. З іншого боку, це може створити нереалістичні стандарти та ідеали, які можуть призвести до незадоволення собою та своїм життям.

Культура та суспільство в цілому встановлюють загальні рамки та стандарти успіху, що охоплюють економічні, соціальні та культурні цінності. У різних культурах концепція успіху розуміється по-різному. Наприклад, у

західних суспільствах успіх часто асоціюється з особистими досягненнями, фінансовою незалежністю та кар'єрним зростанням. Навпаки, у багатьох східних культурах успіх більше пов'язаний із колективними досягненнями, соціальною гармонією та сімейними цінностями.

2.4 Роль соціальних груп і референтних груп у формуванні сприйняття успіху

Вони справляють глибокий вплив на наші когнітивні процеси, поведінку та життєві прагнення, забезпечуючи основу для соціалізації та слугуючи зразком для наслідування.

Соціальні групи визначаються як групи людей, які взаємодіють один з одним і поділяють спільні цінності, норми та цілі. Ці групи можуть бути формальними чи неформальними, великими чи малими, але всі вони мають значний вплив на формування уявлень про успіх.

Сім'я є первинною соціальною групою, яка справляє вирішальний вплив на формування уявлень про успіх. Батьки та інші члени родини передають своїм дітям цінності та ставлення, які вони мають щодо поняття успіху та засобів, за допомогою яких його можна досягти. Наприклад, у сім'ях, де освіта має першорядне значення, дітей часто заохочують віддавати пріоритет успіху в навчанні.

Крім сім'ї, на сприйняття успіху також впливають шкільні колективи, включаючи класи, спортивні команди, клуби за інтересами. Вчителі та однокласники можуть мотивувати дітей досягати успіхів у навчанні та позакласній діяльності, тим самим впливаючи на їх уявлення про те, що таке успіх [8].

У контексті дорослого життя робочі колективи стають важливими соціальними групами, які впливають на концепцію успіху. Колеги та керівники можуть впливати на мотивацію та професійні амбіції, встановлюючи стандарти успіху в певній професійній сфері.

Референтні групи - це соціальні групи, до яких індивід порівнює себе та прагне належати. Ці групи можуть бути реальними чи уявними, і їхній вплив часто є більш значним, ніж безпосередні соціальні групи.

Культові особистості та знаменитості часто служать орієнтиром для молоді та дорослих. Досягнення, спосіб життя та поведінка цих людей можуть слугувати моделями стандартів успіху, до яких люди прагнуть. Наприклад, популярні спортсмени чи артисти можуть слугувати прикладом для наслідування, визначаючи, що вважається успішним способом життя.

Референтними групами також можуть бути професійні співтовариства, такі як асоціації, спілки чи колегіальні організації. Вони встановлюють професійні стандарти та етичні норми, яких намагаються дотримуватися члени спільноти. Наприклад, медичні чи юридичні спільноти можуть формувати уявлення про те, що є успіхом у відповідних галузях. Люди часто порівнюють свої власні досягнення з тими, що демонструються в соціальних мережах, часто прагнучи наслідувати зразки для наслідування, яких вони бачать. Це порівняння може як мотивувати, так і створювати нереалістичні очікування.

Поява сучасних соціальних мереж призвела до появи потужних референтних груп, які мають значний вплив на сприйняття успіху. Ці мережі поширюють ідеалізовані образи та досягнення, які часто використовуються окремими особами як еталон для порівняння. Цей процес порівняння може як мотивувати, так і створювати нереалістичні очікування.

РОЗДІЛ 3

ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ЖИТТЄВОГО УСПІХУ

3.1 Психологічні особливості молодіжного віку

Молодість, яка охоплює період від підліткового віку до ранньої повноліття (приблизно від 12 до 25 років), є критично значущим етапом у розвитку людини. Це час, коли відбуваються значні фізичні, емоційні, соціальні та когнітивні зміни, які мають суттєвий вплив на формування уявлень про життєвий успіх.

Для підліткового віку характерний швидкий фізичний ріст і розвиток, які впливають на самосприйняття та самооцінку. Пубертатні перебудови можуть викликати емоційні коливання та підвищену чутливість до зовнішніх оцінок. Впевненість у власній зовнішності часто впливає на загальну впевненість у собі та відчуття успіху.

У підлітковому віці значно розвиваються когнітивні функції. Молоді люди стають мислити більш абстрактно, критично і системно. Вони здатні розуміти складні концепції, планувати майбутнє і ставити довгострокові цілі. Розвиток пізнавальних здібностей сприяє формуванню власних уявлень про успіх і шляхи його досягнення.

Емоційна сфера також зазнає суттєвих змін у підлітковому віці. Молоді люди навчаються контролювати свої емоції, розуміти власні почуття та почуття інших людей. Вони стають більш незалежними в емоційному плані, але в той же час можуть зазнавати сильних емоційних коливань через соціальний тиск, академічні труднощі та інші стресові фактори [7].

Соціальний розвиток у молоді роки включає в себе пошук ідентичності, встановлення незалежних соціальних зв'язків та визначення свого місця в суспільстві. Молоді люди намагаються бути незалежними від своїх батьків, але все ще шукають підтримки в сім'ї та близькому оточенні.

Вони беруть активну участь у різних соціальних групах, які впливають на їхні погляди на успіх і поведінкові моделі.

Одним із ключових аспектів цього періоду є формування власної професійної ідентичності. Молодь починає серйозно замислюватися про свої кар'єрні перспективи, професійні інтереси та цілі. Вони отримують перший досвід роботи, навчаються у навчальних закладах і встановлюють контакти, які можуть вплинути на їхній майбутній професійний успіх.

Самооцінка в молодості зазнає значних змін і може бути нестабільною. Вона значною мірою залежить від академічної успішності, соціальних взаємодій, зовнішнього вигляду та інших факторів. Молоді люди часто порівнюють себе з однолітками, що може мати як позитивний, так і негативні наслідки для їхньої самооцінки. Також важливо розвивати внутрішній контроль - віру в те, що вони можуть контролювати своє життя і досягати успіху завдяки власним зусиллям.

Зміни в мотивації також значні. Молоді люди розвивають свої інтереси, розставляють пріоритети і ставлять цілі, які вважають значущими для досягнення успіху. Цей період характеризується високим рівнем енергії та ентузіазму, що сприяє активному пошуку нових можливостей і бажанню досягти поставлених цілей.

Важливим моментом молодості є соціальне порівняння, яке впливає на сприйняття успіху. Молоді люди активно зіставляють свої досягнення з досягненнями однолітків, шукають приклади для наслідування та орієнтуються на суспільні норми. Таке порівняння може бути як причиною мотивації, так і причиною стресу та незадоволеності.

Отже, перехідний вік - це складний і багатогранний період, який впливає на формування уявлень про успіх через фізичні, когнітивні, емоційні та соціальні зміни. Розуміння особливостей психології цього віку є важливим для підтримки молодих людей у їхньому розвитку та в досягненні життєвого успіху.

3.2 Вплив освіти та професійної орієнтації

Освіта та кар'єрна орієнтація мають вирішальний вплив на формування уявлень молодих людей про життєвий успіх. Вони забезпечують отримання знань, навичок і цінностей, необхідних для досягнення особистих і професійних цілей, а також формують професійну ідентичність і майбутню кар'єру. Освіта є основним засобом соціалізації та особистісного розвитку. Вона не лише дозволяє молодим людям отримати академічні знання, але й сприяє розвитку критичного мислення, креативності та самодисципліни. Завдяки освіті молодь вчиться вирішувати проблеми, працювати в команді та адаптуватися до нових ситуацій. Ці вміння є ключовими для успіху в сучасному світі. Шкільна та вища освіта також впливає на самооцінку та впевненість молодих людей у собі. Висока академічна успішність сприяє позитивній самооцінці та впевненості в собі, що важливо для реалізації життєвих цілей. Однак негативний досвід у навчанні, наприклад, низькі оцінки або конфлікти з викладачами, може призвести до зниження самооцінки та мотивації.

Професійна орієнтація - важливий аспект освіти, який допомагає молодим людям визначитися з майбутньою кар'єрою. Вона включає в себе консультування, тренінги та практичні вправи, які допомагають їм зрозуміти свої інтереси, здібності та ринок праці. Правильна профорієнтаційна робота може значно підвищити шанси на успіх у майбутньому.

Професійне навчання та стажування дають молодим людям можливість отримати практичний досвід в обраній сфері, що допомагає їм розвинути професійні навички та впевненість у своїх силах. Цей досвід також допомагає зрозуміти, як обрана професія відповідає особистим очікуванням і цілям, що важливо для довгострокового кар'єрного зростання та успіху [7].

Важливим аспектом кар'єрної орієнтації є розвиток мережі професійних контактів. Викладачі, наставники та колеги можуть бути важливими ресурсами для розвитку кар'єри, надаючи підтримку,

рекомендації та можливості працевлаштування. Участь у роботі професійних спільнот та заходах також допомагає розширити мережу контактів і сформувати позитивний імідж у професійному середовищі.

Освіта та професійна спрямованість також впливають на соціально-економічний статус. Вища освіта та висококваліфіковані професії часто поєднуються з вищим доходом і соціальним статусом, що може впливати на сприйняття життєвого успіху. Молоді люди, які мають доступ до високоякісної освіти та можливість розвивати свої професійні навички, мають більше шансів досягти вищого соціального статусу та фінансового благополуччя. Завдяки сучасним технологіям молоді люди можуть ефективніше будувати своє життя та кар'єру. Завдяки різноманітним програмам для управління часом, грошима та завданнями молоді люди можуть краще організовувати свій час, визначати пріоритети та досягати поставлених цілей. Це сприяє зростанню продуктивності та успіху в різних сферах життя. Водночас цифрове суспільство може мати й негативні наслідки для сприйняття успіху. Постійний доступ до інформації та необхідність бути "на зв'язку" може призвести до інформаційних перевантажень, стресу та вигорання. Соціальні мережі можуть створити ілюзію легкого успіху, коли молодь бачить лише результат, але не усвідомлює зусиль і труднощів, які стоять за досягненнями.

Безпека в цифрових середовищах також є важливим моментом. Молоді люди повинні знати про ризики, пов'язані з онлайн-шахрайством, кібербулінгом та іншими негативними явищами. Розвиток навичок критичного аналізу та інформаційної грамотності є ключовими для успішної навігації в цифровому світі. Технології також впливають на соціальну взаємодію. З одного боку, вони дозволяють нам підтримувати зв'язок з родиною, друзями та колегами, незалежно від географічного розташування. З іншого боку, зловживання цифровими засобами комунікації може призвести до ізоляції та погіршити якість особистого спілкування.

3.3 Вплив сучасних технологій та цифрового середовища

Інтернет, соціальні мережі, мобільні додатки та інші цифрові технології суттєво змінюють те, як молодь отримує інформацію, взаємодіє між собою та професійно розвивається. Спробуємо розглянути основні аспекти цього впливу.

Цифрове середовище значно покращує доступ до інформації та знань. Молоді люди мають можливість навчатися онлайн, використовувати різні освітні платформи, проходити курси та тренінги, не виходячи з дому. Це сприяє розвитку самоосвіти та навичок безперервного професійного зростання, які є важливими складовими успіху в сучасному світі. Важливу роль у формуванні уявлень про успіх відіграють соціальні мережі. Молоді люди часто порівнюють своє життя з життям інших людей через призму соціальних мереж, які зазвичай демонструють їхні найкращі моменти та здобутки. Це може як мотивувати їх до досягнення вищих цілей, так і призводити до почуття власної незадоволеності та зниження самооцінки через надмірне порівняння з іншими.

Цифрове оточення також сприяє розвитку нових професій та видів діяльності. Інтернет відкриває можливості для фрілансу, віддаленої роботи та започаткування власного бізнесу. Багато молодих людей досягають успіху, користуючись цифровими інструментами для реалізації своїх ідей, просування особистих брендів та залучення аудиторії.

РОЗДІЛ 4

СОЦІАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

4.1 Механізми соціального порівняння

Соціальне порівняння — це фундаментальний психологічний процес, за допомогою якого люди оцінюють свої здібності, досягнення та статус, порівнюючи себе з іншими. Цей процес відіграє значну роль у формуванні уявлень про успіх і самооцінки.

У 1954 році Леон Фестінгер запропонував теорію соціального порівняння, яка стверджує, що люди мають внутрішнє бажання оцінювати свої думки, емоції та здібності. Зважаючи на брак об'єктивних критеріїв для самооцінки, люди часто покладаються на порівняння з іншими, щоб визначити свій рівень успішності та компетентності [2].

Характер соціального порівняння може значно відрізнитися залежно від конкретної мети та контексту:

1. Висхідне порівняння визначається як порівняння власної продуктивності та продуктивності інших, які досягли вищого рівня успіху чи компетентності. Порівнювати себе з тими, хто досяг більшого успіху або продемонстрував кращі результати в певній сфері. Такі порівняння можуть служити джерелом мотивації, сприяти особистісному зростанню, стимулювати досягнення вищих цілей. Однак якщо розбіжність між власними досягненнями та досягненнями об'єкта порівняння занадто виражена, це може викликати почуття невдоволення та зниження самооцінки.

Порівняння вниз визначається як акт порівняння себе з іншими, які досягли менше, ніж ти сам. Порівнювати себе з тими, хто має нижчі досягнення або гірші результати. Це може підвищити самооцінку та самозадоволення, оскільки людина сприймає себе як вищу позицію

порівняно з іншими. Тим не менш, надмірне використання такого типу порівняння може призвести до відсутності мотивації для подальшого розвитку та тенденції до стагнації;

2. Латеральне порівняння (латеральне порівняння): порівняння проводиться між собою та іншими, які досягли подібних результатів або продемонстрували порівнювані показники. Такі порівняння сприяють підтвердженню власних здібностей і вибіркового орієнтацій, а також сприяють постановці реалістичних цілей.

Соціальне порівняння впливає на формування уявлень про успіх декількома способами:

1. мотивація та цілі: порівняння з більш успішними людьми може спонукати людей ставити вищі цілі та стимулювати самовдосконалення. Він заохочує встановлення високих стандартів і прагнення до їх досягнення;

2. розвитку самооцінки та самоповаги також сприяє порівняння з більш успішними людьми. Порівняння себе з менш успішними людьми може підвищити самооцінку, оскільки людина може сприймати себе більш успішною в порівнянні. Тим не менш, надмірна залежність від таких порівнянь може призвести до відсутності прогресу та стагнації здібностей;

3. соціальні норми та стандарти: Соціальне порівняння служить для визначення стандартів успіху, які вважаються прийнятними в певному соціальному контексті. Люди використовують досягнення та поведінку інших, щоб зрозуміти стандарти успіху, які прийняті в їхньому соціальному середовищі;

4. емоційні реакції. Порівняльний аналіз власних досягнень і поведінки з досягненнями й поведінкою інших може викликати низку емоційних реакцій, включаючи заздрість, гордість, незадоволення та радість. Такі емоції можуть згодом впливати на подальшу поведінку та мотивацію.

Поява соціальних медіа революціонізувала процес соціального порівняння, забезпечивши платформу для постійного показу досягнень і успіхів. Люди постійно залучаються до соціального порівняння, часто

порівнюючи себе з ідеалізованими образами, які вони бачать у соціальних мережах. Результатом цього процесу може стати почуття невдоволення своїм життям і зниження самооцінки.

4.2 Опис методів та інструментів дослідження

1. Фокус-групові інтерв'ю:

- **Мета:** Виявити та узагальнити різні погляди молоді на життєвий успіх та визначити основні чинники, що впливають на ці погляди.
- **Методологія:** Використання фокус-груп з різними соціальними групами молоді (студенти, працююча молодь, молодь, яка навчається, безробітні).
- **Інструменти:** Структуровані та напівструктуровані запитання, що стосуються соціального середовища, культурних чинників, освіти, сімейних цінностей, медіа впливу тощо.

2. Аналіз відповідей:

- **Мета:** Категоризувати та проаналізувати відповіді учасників фокус-груп, щоб визначити ключові теми та тенденції в їхньому уявленні про успіх.
- **Методологія:** Класифікація та систематизація відповідей за допомогою якісного аналізу текстів, використання тематичного аналізу для виявлення ключових тем.
- **Інструменти:** Програмне забезпечення для аналізу тексту (наприклад, програмне забезпечення Microsoft Word), аналітичні методи соціологічних досліджень.

3. Інтерв'ю з окремими учасниками:

- **Мета:** Оцінка широкого спектру уявлень молоді про успіх та встановлення числових значень для здійснення кількісного аналізу.

- **Методологія:** Проведення опитувань серед репрезентативної вибірки молоді з використанням стандартизованих анкет, що містять різноманітні аспекти життєвого успіху.
- **Інструменти:** Стандартизовані анкети, програми обробки даних (наприклад, SPSS або Excel).

Таблиця 4.1

**Результати опитування по кожному респонденту
демографічні дані фокус – групи**

Демографічні дані	Кількість (%)
Вік	
18-24	40
25-30	30
31-35	20
36+	10
Стать	
Чоловіча	50
Жіноча	45
Інша	5
Освіта	
Студент	50
Випускник ВНЗ	30
Випускник школи	15
Інше	5
Зайнятість	
Працюючий повний робочий день	40
Працюючий частковий робочий день	25
Не працюючий, шукаю роботу	20
Не працюючий, не шукаю роботу	15

Результати опитування:

- Кількість учасників опитування: 100
- Вік:
 - 18-24: 40%

- 25-30: 30%
- 31-35: 20%
- 36+: 10%
- Стать:
 - Чоловіча: 50%
 - Жіноча: 45%
 - Інша: 5%
- Освіта:
 - Студент: 50%
 - Випускник ВНЗ: 30%
 - Випускник школи: 15%
 - Інше: 5%
- Зайнятість:
 - Працюючий повний робочий день: 40%
 - Працюючий частковий робочий день: 25%
 - Не працюючий, шукаю роботу: 20%
 - Не працюючий, не шукаю роботу: 15%

Частина 1: Погляди на життєвий успіх

- 85% учасників визначають поняття "життєвого успіху" як досягнення особистих та професійних цілей, задоволення від життя та стану благополуччя.
 - Найбільш важливі аспекти для досягнення успіху вказані як професійна кар'єра (70%), задоволення від роботи (60%), особисті стосунки (55%) і фінансова стабільність (50%).
 - Найбільш значущими цінностями для життя учасників виявилися здоров'я (80%), особистий розвиток (65%), сімейні відносини (60%) та внутрішня гармонія (55%).

Таблиця 4.2

**Результати опитування по кожному респонденту,
висунуті питання та процент результату**

Питання	Відповіді (%)
Поняття успіху	85
Професійна кар'єра	70
Задоволення від роботи	60
Особисті стосунки	55
Фінансова стабільність	50
Здоров'я	80
Особистий розвиток	65
Сімейні відносини	60
Внутрішня гармонія	55

Частина 2: Фактори, що впливають на уявлення про успіх

- 75% учасників зазначають великий вплив соціального середовища на їхнє розуміння успіху, зокрема вплив колег, друзів та родини.
- Культурні чинники також мають велике значення, особливо для студентів та молоді, що навчається. 60% відзначили вплив культурних норм та цінностей на їхнє уявлення про успіх.
- Освіта визнана більшістю як важливий фактор у формуванні розуміння успіху. 70% учасників підкреслили значення отримання якісної освіти для досягнення успіху в житті.
- Сімейні цінності також виявилися важливими, з 60% учасників визначили вплив сімейних цінностей на їхні погляди на успіх.
- Медіа впливають на уявлення про успіх для 55% учасників. Більшість зазначили, що соціальні мережі та телебачення формують їхнє розуміння успіху.

Таблиця 4.3

**Результати проведеного опитування,
фактори, що впливають на уявлення про успіх**

Питання	Відповіді (%)
Соціальне середовище	75
Культурні чинники	60
Вплив освіти	70
Сімейні цінності	60
Медіа вплив	55

4.3 Дослідження за критерієм Краскела-Уоллеса

Критерій Краскела-Уоллеса - це непараметричний тест для порівняння трьох або більше незалежних груп. Він використовується для визначення, чи є статистично значущі різниці між медіанами груп. Основна ідея полягає в ранжуванні спостережень у всіх групах та порівнянні сум рангів. Цей тест не вимагає нормального розподілу даних та рівності дисперсій.

Опитування фокус-груп молоді було проведено для дослідження факторів, що впливають на їхнє уявлення про життєвий успіх. Учасники групових обговорень відображали різноманітні соціокультурні та соціально-економічні контексти. В результаті аналізу діалогів та висловлених думок було виявлено наступне: дослідження проводилося з метою вивчення різноманітних факторів, що впливають на уявлення молоді про життєвий успіх. Зацікавленість цією темою виникла з урахуванням широкого діапазону впливових чинників, які можуть включати освіту, культурні стереотипи, сімейні цінності, медіа та соціальний статус.

Дослідження базувалось на комбінації кількісних і квалітативних методів збору даних. Початкові етапи включали аналіз літератури та експертні оцінки для розробки опитувальника, який би дозволяв з'ясувати різноманітні уявлення про успіх серед молоді [3].

Внаслідок аналізу даних, отриманих в ході опитування, видно, що більшість молоді спільно визначають освіту як важливий фактор успіху. Вони вважають, що високий рівень освіти відкриває двері для професійного зростання і реалізації амбіцій. Однак, частина респондентів висловили сумніви у важливості вищої освіти та вважають, що успіх можна досягти і без неї.

Крім того, багато учасників дослідження наголосили на важливості мотивації та дисципліни у досягненні успіху. Вони вважають, що визначення чітких цілей і регулярна праця над їх досягненням є вирішальними факторами. Також було відзначено, що деякі респонденти вважають успіх залежним від удачі та можливостей, які вони отримують у житті.

Для створення таблиці в Excel з орієнтацією в досягненні життєвого успіху та рівнем значущості різниці між групами досліджуваних, які обирають різні показники життєвого успіху, потрібно мати дані про обрані показники та їхню значущість для кожної групи.

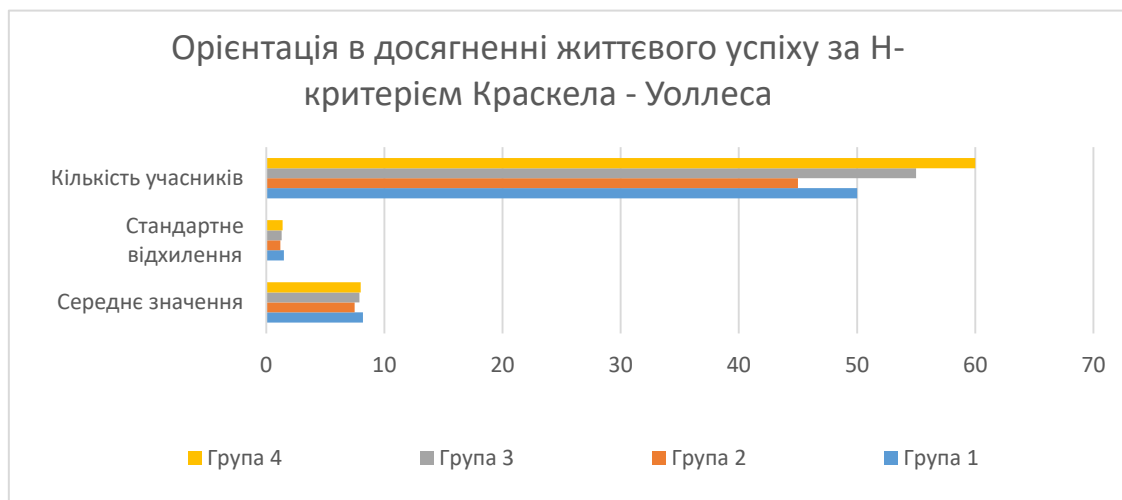

Рисунок 4.3 Орієнтація в досягненні життєвого успіху та рівень значущості різниці

Дані про середнє значення, стандартне відхилення та кількість учасників можна використати для обчислення Н-критерію Краскела-Уоллеса, який дозволяє визначити, чи є статистично значуща різниця між середніми показниками груп.

Дослідження підтвердило, що уявлення молоді про успіх відображається на широкому спектрі факторів, включаючи освіту, мотивацію, дисципліну, а також удачу та можливості. Ці результати свідчать про складний індивідуальний характер розуміння успіху, що підкреслює важливість гнучкого підходу до питання професійного та особистісного розвитку серед молоді.

ВИСНОВКИ

Проведення дослідження факторів, що впливають на життєвий успіх молодих людей, виявилось важливим і цікавим кроком у розумінні сучасних соціально-психологічних механізмів формування уявлень про успіх. Цей проект допоміг виявити розмаїття думок, переконань та досвіду молодих людей з різним соціальним, культурним та матеріальним походженням, а також розкрити важливість різних аспектів життя у процесі становлення та досягнення успіху.

Перш за все, результатами дослідження було підтверджено важливість освіти як ключового фактору успіху. Більшість учасників визнали, що отримання якісної освіти відкриває багато можливостей для кар'єрного та особистісного зростання. Однак деякі респонденти висловили свої сумніви щодо важливості вищої освіти і вважають, що успіху можна досягти і без неї. Така зміна у поглядах може свідчити про розвиток серед молоді альтернативних шляхів професійного та особистісного розвитку.

Крім того, учасники дослідження підкреслили, що мотивація та цілі є ключовими елементами успішного життя. Чітко сформульовані цілі та постійна робота над їх досягненням вважаються вирішальними факторами, що стимулюють розвиток та самореалізацію. Однак необхідно зазначити, що в деяких випадках успіх трактується як результат везіння та можливостей, які трапляються на шляху. Цей аспект наголошує на важливості зовнішніх факторів та контексту у формуванні сприйняття успіху.

Загалом, дослідження виявило, що уявлення молоді про успіх є результатом взаємодії цілого ряду факторів, включаючи освіту, мотивацію, сімейне оточення та зовнішні умови. Розуміння цих факторів є важливим для розробки програм і стратегій, спрямованих на підтримку та розвиток молоді в сучасному суспільстві. Додаткові дослідження можуть допомогти

поглибити розуміння складної та багатогранної природи уявлень молоді про успіх та визначити найкращі шляхи їх розвитку.

Цей проєкт може допомогти у розробці соціальних програм та політики, спрямованих на підтримку молоді та створення умов для їхнього успішного розвитку. Результати дослідження можуть стати основою для розробки та вдосконалення таких програм, що допоможуть молоді досягти успіху в особистому й професійному житті. Освітні ініціативи також можуть бути спрямовані на розуміння уявлень молоді про життєвий успіх. Це може включати розробку освітніх програм, що сприяють особистісному розвитку та формуванню ключових навичок для досягнення успіху. Кар'єрні консультації можуть базуватися на результатах дослідження для допомоги молоді краще зрозуміти власні цінності, мету та шляхи досягнення успіху в особистому й професійному житті. Соціальні кампанії та освітні заходи можуть використовувати рекомендації з дослідження для підвищення свідомості про важливість різних аспектів життєвого успіху серед молоді. Результати дослідження можуть служити основою для подальших досліджень та вивчення факторів, що впливають на життєвий успіх молоді. Це може допомогти розробити більш ефективні стратегії підтримки молоді в досягненні їхніх цілей і амбіцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Панасенко В. Формування уявлень про успіх у молоді: соціокультурний аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. 14(2). С. 146-151.
2. Маслоу А. Г. Теорія людської мотивації. *Психологічний огляд*. 1943. 50(4). С. 370-396.
3. Гаврилов І. В. Сучасні уявлення молоді про успіх: соціологічний аналіз. *Соціологічні дослідження*. 2018. № 7. С. 86-94.
4. Гудзь І. Особливості формування уявлень про успіх у молоді: психолого-педагогічний аспект. *Педагогічний альманах*. 2015. № 28. С. 92-97.
5. Дроздовська Н. Стратегії досягнення успіху молоддю: психологічний аспект. *Науковий вісник Чернігівського університету*. 2019. № 153. С. 145-150.
6. Карпенко О. Уявлення молоді про успіх та шляхи його досягнення. *Гуманітарний вісник*. 2017. 4(26). С. 93-99.
7. Сидоренко Т. Особливості формування уявлень про успіх у студентів вищих навчальних закладів. *Наукові записки Університету «Острозька академія»*. 2018. 3(67). С. 121-124.
8. Шевченко О. Психологічні аспекти уявлень молоді про успіх. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Психологія*. 2020. 1(43). С. 102-107.
9. Erikson E. H. *Identity: Youth and crisis*. Norton, 1968.
10. Rogers C. R. *On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy*. Houghton Mifflin, 1961.
11. Bandura A. Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological review*. 1977. 84(2). P. 191-215.
12. Arnett J. J. Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American psychologist*. 2000. 55(5). P. 469-480.

13. Deci E. L., Ryan R. M. The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological inquiry*. 2000. 11(4). P. 227-268.
14. McClelland D. C. The achieving society. Princeton, NJ: Van Nostrand, 1961.
15. Dweck C. S. Mindset: The new psychology of success. Random House, 2006.
16. Gottfredson L. S. Circumscription and compromise: A developmental theory of occupational aspirations. *Journal of Counseling Psychology*. 1981. 28(6). P. 545-579.
17. Harter S. The construction of the self: Developmental and sociocultural foundations. Guilford Press, 2012.